

Czytelnia Pomorzoznawcza Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu*

Istniały w Polsce takie gazety, z których dziś ani jeden pełny komplet się nie zachował - każdy pojedynczy nawet numer może mieć znaczenie dla nauki. Oczywiście w pierwszym rzędzie pożądane są druki drukowane w miastach rejonu zainteresowań Biblioteki [Uniwersyteckiej] i Książnicy [Miejskiej w Toruniu], a tym jest całe wielkie Pomorze w najszerzym znaczeniu tego słowa, czyli od Rugii aż po wyspę Dago, od Gryfii aż po jezioro Pejpus. (1948)¹

1 października 1975 r. w Bibliotece Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu otwarto Czytelnię Pomorzoznawczą, która jest dzisiaj ważnym miejscem pracy dla historyków regionalistów². Powstało w niej i nadal powstaje wiele prac bibliograficznych stymulujących rozwój badań poświęconych całemu Pomorzu i krajom regionu Morza Bałtyckiego. Dwudziesta piąta rocznica otwarcia jest dobrą okazją do przypomnienia, w jaki sposób doszło do utworzenia Czytelni i jak wygląda ona obecnie.

W 1973 r. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu przeniosła się do nowoczesnego budynku na osiedlu akademickim Bielany, zaprojektowanego i zbudowanego z uwzględnieniem jej specyficznych potrzeb. Pozwoliło to na rozwiązanie problemów lokalowych Biblioteki, a także umożliwiło rozbudowę jej wewnętrznej struktury organizacyjnej³.

Planując wydzielenie księgozbioru pomorzoznawczego i utworzenie osobnej Czytelni, kierowano się przede wszystkim zainteresowaniem tematyką pomorską wśród pracowników naukowych UMK. Za utworzeniem tego miejsca przemawiały także względy praktyczne, głównie miano na uwadze fakt nieterminowego zwrotu książek przez pracowników naukowych uniwersytetu uniemożliwiających w ten sposób działalność naukową swoim kolegom⁴. Umieszczenie najbardziej poszukiwanych tytułów w księgozbiornym udostępnianym jedynie na miejscu, automatycznie rozwiązywało ten problem.

Wydzielenie i utworzenie księgozbioru pomorzoznawczego o wysokim stopniu specjalizacji stało się możliwe dzięki temu, że Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu w pierwszych latach istnienia pozyskała książki pochodzące z narażonych na zagładę bibliotek niemieckich z Pomorza Gdańskiego oraz byłych prowincji Pomorze (Pommern) i Prusy Wschodnie, w tym również z obszarów, które po roku 1945 przypadły Związkowi Sowieckiemu⁵. Doborem merytorycznym książek do nowej czytelni zajmował się Henryk Baranowski⁶, był on także twórcą schematu rzeczowego, według którego rozmieszczono

---

* Druk: „Horyzont. Biuletyn Informacyjny. Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu”, 2001, nr 1, s. 19-25.

¹ Powstanie i pierwsze dziesięć lat Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1956. Wybór źródeł, wyd. H. Duczkowska-Moraczewska, Toruń 1995, nr 112 (Załącznik).

² H. Baranowski, *Czytelnia Pomorzoznawcza w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu*, [w:] *Studia o działalności i zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika*, red. nauk. B. Ryszewski, cz. II, Toruń 1982, s. 44.

³ B. Ryszewski, *Biblioteka Uniwersytecka*, [w:] *Uniwersytet Mikołaja Kopernika 1966-1980*, pod. red. J. Bełkota, t. II, Toruń 1992, s. 146-152.

⁴ H. Baranowski, dz. cyt., s. 43-44.

⁵ Por. Stefan Czaja, *O korzyściach i kłopotach, które stwarzają ponemieckie zbiory przemieszczone w Bibliotece UMK w Toruniu*, „Przegląd Biblioteczny”, r. 65, 1997, z. 1, s. 41-48.

⁶ Biogram H. Baranowskiego w: *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii*, oprac. H. Duczkowska-Moraczewska, M. Gołombowski, R. Karpiesiuk, pod red. S. Kalembki, Toruń 1995, s. 74-75, tam dalsza literatura.

księgozbiór. Po modyfikacjach schemat ten w swojej zasadniczej części przedstawia się w sposób następujący: 0 - Dział ogólny (najbardziej niezbędne pomoce naukowe); I - Czasopisma; II - Dział nie obsadzony; III - Historia Pomorza - źródła; IV - Historia Pomorza - Opracowania; V - Historia Kościoła; VI - Sztuka; VII - Miasta i ich regiony; VIII - Biografie, genealogie; IX - Bałtyk; X - Hanza; XI - Inflanty. Kraje Bałtyckie; XII - Kraje Skandynawskie.

Książki z zasobów magazynowych wydzielają Ewa Woźniak oraz Kamila Maj. W pracach tych, które trwały przez pięć miesięcy, od listopada 1974 r. do kwietnia roku następnego, pomagały także doraźnie bibliotekarki z Czytelni Humanistyczno-Społecznej i Wypożyczalni⁷.

W okresie od 1 października 1975 do 30 września 1993 r. Czytelnia Pomorzoznawcza wchodziła w skład Oddziału Udostępniania Zbiorów, składającego się oprócz niej z zespołu Czytelni: Głównej (studenckiej), Pracowników Naukowych, Mikrofilmów i Czasopism oraz Wypożyczalni Miejskowej i Międzybibliotecznej. W tym okresie czytelnia podlegała bezpośrednio kierownikowi Sekcji Czytelń, którym do momentu przejścia na emeryturę w 1988 r. była E. Woźniak, a następnie Urszula Zaborska⁸.

W roku 1993 przeprowadzono szereg zmian w strukturze Biblioteki, w wyniku których powstał nowy Oddział Zbiorów Specjalnych z wydzielonymi sekcjami: Starych Druków, Rękopisów, Zbiorów Muzycznych, Zbiorów Graficznych, Zbiorów Kartograficznych, Dokumentów Życia Społecznego, Literatury Firmowej oraz Zbiorów Pomorzoznawczych. Sekcje te otrzymały własnych kierowników, zaś Oddział stał się jedynie strukturą formalną istniejącą dla uniknięcia niezręczności językowych. Pierwszym kierownikiem Sekcji Zbiorów Pomorzoznawczych została w październiku 1993 r. U. Zaborska, która kieruje działem do chwili obecnej⁹.

W roku 1975 księgozbiór Czytelni Pomorzoznawczej liczył 3550 woluminów i był sukcesywnie zasilany przez następne lata liczbą kilkuset woluminów rocznie¹⁰. Tylko część tych dopływów stanowiły pozycje pochodzące z egzemplarza obowiązkowego, przyznanego Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu już na przełomie 1946/1947 r. Pozostałymi były uzupełnienia z magazynów dokonywane na prośbę czytelników, głównie pracowników nauki. (Jest to zresztą do dzisiejszego dnia jeden ze sposobów wzbogacania księgozbioru czytelnia, choć proporcje uległy odwróceniu i obecnie trzon dopływów rocznych stanowią nowe nabytki)¹¹. Dopływy z magazynów bibliotecznych są możliwe między innymi dlatego, że podczas kompletowania księgozbioru do Czytelni Pomorzoznawczej świadomie pominięto opracowania drobniejsze, które ze względu na nieznaczne rozmiary były szczególnie narażone na kradzieże¹².

⁷ Jeżeli nie zaznaczono inaczej, wszystkie dane faktograficzne dotyczące Czytelni Pomorzoznawczej pochodzą ze *Sprawozdań Oddziału Udostępniania Zbiorów Biblioteki Głównej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu* za lata 1976-1986 oraz 1988-1992. Archiwum Biblioteki UMK (bez sygn.).

⁸ *Przysposobienie biblioteczne*, red. nauk. B. Ryszewski, Toruń 1978, s. 8; *Skład osobowy UMK stan z 31.08.1992*, Toruń 1992, s. 109; *Pracownicy nauki...*, s. 763-764; *Skład osobowy UMK 1988/1989*, Toruń 1989, s. 157.

⁹ M. Śliwińska, *Zmiany organizacyjne w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu*, "Przegląd Biblioteczny", r. 62, 1994, z. 1/2, s. 81, 83, 85-87.

¹⁰ H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 53. Przez 25 lat istnienia Czytelni Pomorzoznawczej jej księgozbiór powiększył się nieomal czterokrotnie (13700 wol. w 1999 r.), zaś jego wykorzystanie wzrosło prawie dziesięć razy (w 1999 r. udostępniono 25002 wol.).

¹¹ Dla potrzeb Czytelni sporządza się odbitki kserograficzne artykułów o tematyce regionalnej, które przechowywane są w innych działach biblioteki i nie można ich przenieść do czytelnia oraz z zasobów innych instytucji naukowych.

¹² H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 46; Po początkowym okresie niewielkich ubytków rocznych, skontrum przeprowadzone w 1981 r. wykazało brak 24 cennych starych pozycji. W tej sytuacji dyrekcja Biblioteki zamknęła wolny dostęp do Czytelni Pomorzoznawczej dla studentów, którzy przez najbliższe lata mogli

Przez pierwsze dziesięciolecie Czytelnia Pomorzoznawcza zlokalizowana była na antresoli mieszczącej się nad Czytelnią Pracowników Nauki. Dotrzeć do niej można było jedynie wewnętrznymi schodami przez jedną z czytelni głównych. W roku otwarcia czytelnia liczyła 8 miejsc. Jeszcze kilka lat później H. Baranowski oceniał tę liczbę jako wystarczającą, dodając, że istnieje możliwość jej zwiększenia¹³.

W roku 1984 księgozbiór Czytelni zyskał stałą opiekę personelu składającego się wówczas z dwóch bibliotekarzy. Od czasu zmian organizacyjnych w r. 1993 dział posiada kierownika i (od 1994 r.) trzech bibliotekarzy. Pracownicy ci pełnią na zmianę stałe dyżury, nadzorując księgozbiór¹⁴.

W roku 1985 księgozbiór Czytelni Pomorzoznawczej osiągnął 6090 woluminów, a po zakupieniu przez bibliotekę spuścizny prof. Władysława Czaplńskiego z Wrocławia, która w liczbie 220 wol. zasilila jej zbiory poświęcone historii krajów skandynawskich, prawie się podwoił w stosunku do stanu pierwotnego¹⁵. W związku z tym, w okresie od 23 lipca do końca sierpnia 1986 r. księgozbiór Czytelni Pomorzoznawczej został przemieszczony przez U. Zaborską i M. Ziębę do nowego pomieszczenia po dawnej Czytelni Matematyczno-Przyrodniczej. W nowym pomieszczeniu znalazło się 45 miejsc dla czytelników oraz powierzchnia, która jeszcze w chwili obecnej pozwala na rozbudowę zbiorów. Ilościowy i jakościowy rozrost księgozbioru przyniósł także konsekwencje uboczne, polegające na zachwianiu układu rzeczowego w niektórych działach. Spowodowało to konieczność nowego rozmieszczenia pozycji wewnątrz działów, a także nadania przejrzystego układu katalogowi rzeczowemu, zbudowanego według niezbyt precyzyjnych kryteriów. W roku 1987, na skutek wcześniejszych dezyderatów czytelników, dział ogólny rozszerzono i uzupełniono o wydawnictwa o charakterze informacyjnym (encyklopedie i słowniki).

Początkowo wśród czytelników korzystających ze zbiorów pomorzoznawczych Biblioteki Uniwersyteckiej dominowali pracownicy macierzystej uczelni oraz studenci, a zwłaszcza uczestnicy seminariów magisterskich z kierunków historia sztuki i historia. Także obecnie wśród studentów UMK przeważają adepci nauk historycznych. W ostatnim okresie coraz częstszymi bywalcami Czytelni są klerycy z Wyższego Seminarium Duchownego im. ks. S. Frelichowskiego w Toruniu oraz studenci Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego. Wśród pracowników naukowych nie związanych z Toruniem dominują historycy z północy kraju, choć Czytelnię odwiedzają też naukowcy z bardziej odległych ośrodków, żeby wymienić Łódź, Warszawę, Kielce, Lublin czy Kraków. Sporadycznie ze zbiorów korzystają także osoby z zagranicy, m. in. Niemiec, Wielkiej Brytanii, państw b. Związku Sowieckiego i USA. Nową kategorię czytelników stanowią doktoranci, wśród których coraz częściej trafiają się cudzoziemcy (głównie Niemcy), a także Polacy z byłych Republiki Sowieckich (m. in. Litwa, Kazachstan). Grupą spotykaną w Czytelni znacznie częściej niż kiedyś są historycy amatorzy, z pasją zgłębiający dzieje własnej miejscowości lub poszukujący wiadomości o przodkach. Wiąże się to z przemianami ustrojowymi w Polsce, które wraz z powrotem samorządności spowodowały większą niż do tej pory potrzebę zakorzenienia, odnalezienia własnej "małej" historii.

Najbardziej wartościowa część księgozbioru zgromadzonego w Czytelni Pomorzoznawczej, składająca się z serii rzadkich XIX i XX-wiecznych czasopism oraz licznych edycji źródłowych oraz jej układ rzeczowy, zostały wyczerpująco omówione przez H. Baranowskiego, a następnie K. Maj i U. Zaborską¹⁶. Wartość księgozbioru zgromadzonego

---

korzystać z jej księgozbioru jedynie w Czytelni Humanistyczno-Społecznej. Wolny dostęp do zbiorów zachowali natomiast pracownicy naukowci.

¹³ H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 45.

¹⁴ Książki szczególnie narazone na kradzieże, przechowuje się w oddzielnym miejscu. Sa one wydawane przez dyżurującego bibliotekarza za pokwitowaniem (rewersem) i zwracane bezpośrednio do niego.

¹⁵ H. Baranowski, *Zbiory Biblioteki...*, s. 39.

¹⁶ Tenże, *Czytelnia...*, s. 47-51; K. Maj, U. Zaborska, *Biblioteka Uniwersytecka w Toruniu jako ośrodek badań*

w Czytelni nie wynika z jego szczególnych walorów bibliofilskich, ponieważ z założenia nie wchodzi w jego skład prace powstałe przed rokiem 1800, nie ma tu także rękopisów oraz specyficznych form drukarskich, jak np. mapy, atlasy i przedstawienia graficzne (opiekują się nimi odpowiednie sekcje specjalne). Wyjątkowość księgozbioru pomorzoznawczego polega natomiast na tym, że w jednym miejscu zgromadzono szereg wydawnictw specjalistycznych, które są trudno osiągalne w wielu bibliotekach. Fakt ten potwierdzają zamówienia reprograficzne składane przez pracowników naukowych z innych ośrodków uniwersyteckich, a także instytucje naukowe, w tym biblioteki krajowe i zagraniczne.

Sprawą, która obecnie zaprzęta uwagę środowiska bibliotecznego w Toruniu, jest kwestia zwrotu tzw. depozytu elbląskiego, pozyskanego przez Bibliotekę UMK w 1947 r.¹⁷ Zdając sobie sprawę z konsekwencji ewentualnego wypowiedzenia umowy przez stronę elbląską, kierownik Czytelni Pomorzoznawczej U. Zaborska już w 1993 r. zleciła pracownikom wyłączenie z półek woluminów wchodzących w skład depozytu. Równolegle przeprowadzona została kwerenda w katalogach bibliotecznym i egzemplarze elbląskie zastąpiono dubletami lub sporządzono ich kopie. Prócz tego, od początku roku 1999 do trzeciego kwartału roku następnego, prowadzono poszukiwania inwentarzowe w spisach sygnatur "elbląskich", których celem było wytypowanie książek, merytorycznie wchodzących w zakres zainteresowań Czytelni Pomorzoznawczej. W rezultacie tej kwerendy wykonano kopie kserograficzne ponad 100 woluminów ze zbioru elbląskiego nie mających tzw. drugiego egzemplarza. Książki, które proces reprografii mogłyby narazić na destrukcję, poddano mikrofilmowaniu. W rezultacie zbiory pomorzoznawcze nie uległy uszczupleniu, przeciwnie, wzbogacone zostały o szereg woluminów pozostających tematycznie w zakresie zainteresowań Czytelni, które zlokalizowano w magazynach bibliotecznym przy okazji poszukiwań dubletów książek z Elbląga.

W związku z wprowadzaną komputeryzacją u schyłku 1995 r. w Bibliotece Uniwersyteckiej zaniechano uzupełniania katalogów kartkowych. Mimo to w Czytelni Pomorzoznawczej kartkowy katalog alfabetyczny oraz rzeczowy są uzupełniane na bieżąco. Ów stan rzeczy wynika z dwóch przyczyn: czytelnia nie dysponuje komputerem przeznaczonym na potrzeby jej użytkowników, ponadto starsi pracownicy naukowcy, ze względu na słabą znajomość obsługi komputera, cenią sobie możliwość korzystania z tradycyjnego katalogu. W czytelni istnieje także katalog topograficzny oddający rozmieszczenie księgozbioru na półkach, jest on przeznaczony tylko do użytku służbowego. Czytelnia Pomorzoznawcza posiada również własną stronę internetową, która zawiera podstawowe informacje o zbiorach i pracach bibliograficznych, które są tam prowadzone¹⁸.

Podsumowując pierwszy okres istnienia Czytelni Pomorzoznawczej, H. Baranowski stwierdził, że jej nazwa nie jest adekwatna do zgromadzonego księgozbioru wyznaczonych zadań¹⁹. Postulował: uzupełnienie księgozbioru o określone kategorie książek, utworzenie pracowni, która byłaby zobligowana do prowadzenia prac bibliograficznych (lub biograficznych) i wykonywania kwerend²⁰. Tylko część tych postulatów została zrealizowana.

W Czytelni Pomorzoznawczej powstaje bieżąca *Bibliografia historii Pomorza Wschodniego i Zachodniego oraz krajów regionu Bałtyku*, ukazująca się corocznie w *Zapiskach Historycznych*, kwartalniku wydawanym przez Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Dzieło to zapoczątkował w r. 1958 Władysław Chojnacki we współpracy z H. Baranowskim, który po sześciu latach przejął jego samodzielne opracowywanie na nieomal ćwierćwiecze. Od roku 1990 bibliografia powstawała we współpracy z U. Zaborską, która następnie podjęła

---

nad regionem, "Przegląd Regionalny. Kujawy, Ziemia Chełmińska, Ziemia Dobrzyńska", 1992, nr 3, s. 78-80.

¹⁷ H. Baranowski, *Zbiory Biblioteki...*, s. 28.

¹⁸ <http://www.bu.uni.torun.pl/i/pomorze.htm>

¹⁹ H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 44.

²⁰ Tamże, s. 55.

się jej samodzielnej kontynuacji. Od połowy lat 90. bibliografia pomorska realizowana jest we współpracy z Instytutem Herdera w Marburgu. Świadczy to o profesjonalizmie prac bibliograficznych prowadzonych w Toruniu²¹.

Za jedno z najważniejszych zadań uznał H. Baranowski opracowanie polskiej wersji bibliografii Ernsta Wermkego, przez co należy rozumieć bibliografię retrospektywną obejmującą swoim zasięgiem całe Pomorze i kraje regionu Morza Bałtyckiego²². Projekt ten jest obecnie realizowany, zaś jego efektem jest komputerowa baza danych bibliograficznych za kilkanaście lat wstecz, uzupełniana retrospektywnie.

Zakres prac bibliograficznych prowadzonych w Czytelni Pomorzoznawczej pozwala przypuszczać, że idealnym rozwiązaniem byłoby stworzenie w Bibliotece samodzielnej Pracowni Bibliograficznej z własnym budżetem i etatowym personelem. Pozwoliłoby to w pełni wykorzystać dotychczasowe doświadczenia toruńskich bibliotekarzy i zapewniło ciągłość realizowanych od lat projektów bibliograficznych. Otworzyłyby się również możliwości realizacji nowych zadań. Pomysł ten koresponduje z postulatem zgłoszonym przed laty przez H. Baranowskiego²³. W roku 1960 ukazała się *Bibliografia czasopism pomorskich*. Dzieło to nosiło podtytuł *Województwo bydgoskie*²⁴, co wskazuje, że miały się ukazać dalsze tomy poświęcone pozostałym województwom pomorskim. I rzeczywiście - przy Bibliotece Gdańskiej PAN powołano kilkusobowy zespół bibliografów, którzy mieli opracować tom poświęcony ówczesnemu województwu gdańskiemu. Niestety, rezultaty ich pracy były nikłe, a bibliografia nigdy nie ukazała się²⁵.

Obecnie bibliografię prasy polskiej i niemieckiej z byłych prowincji Prusy Zachodnie i Wschodnie opracowuje Matthias Lempart z Monachium, obejmując kwerendą również polskie Pomorze w okresie międzywojennym i pod okupacją. Dopiero po publikacji pracy będzie można powiedzieć na ile szczegółowo rejestruje np. pomorską prasę podziemną. W związku z powyższym wskazane byłoby opracowanie bibliografii szeroko pojętego Pomorza od 1945 r., ze szczególnie interesującym okresem do schyłku lat 40., kiedy ukazywały się jeszcze tytuły opozycyjne względem władz komunistycznych oraz okresem stanu wojennego z licznymi wydawnictwami tzw. drugiego obiegu.

Co najmniej od 11 lat istnieje także projekt bibliografii kaszubskiej, która merytorycznie będzie różnić się zakresem gromadzonego materiału i stopniem jego selekcji od *Bibliografii Pomorza Wschodniego i Zachodniego*. Projekt ten zgłosiła w lipcu 1989 r. Maria Babnis z Biblioteki Gdańskiej PAN, rok później przedstawiła jego założenia merytoryczne i na tym się właściwie skończyło²⁶. Z chwilą utworzenia Instytutu Kaszubskiego w Gdańsku (1996 r.), który przez niedługi okres istnienia zdołał zainicjować imponującą działalność wydawniczą i naukową, pojawiła się nowa nadzieja na realizację bibliografii kaszubskiej. Jedną z opcji wskazuje Toruń, jako ośrodek predestynowany do jej opracowania.

Pomysł słownika biograficznego dla Pomorza Gdańskiego, zgłoszony swojego czasu przez H. Baranowskiego także nie doczekał się realizacji w Bibliotece UMK. W ostatnich

²¹ H. Mrowka, U. Zaborska, *Bibliographie der Geschichte Ost- und Westpreußen 1994*, Marburg 1996; Eligiusz Janus, U. Zaborska, *Bibliographie zur Geschichte Ost- und Westpreußens 1995*, Marburg 1999. Por. S. Czaja, *Klucz leży w Toruniu. Darmstadt i Marburg liczą na nas*, "Głos Uczelni", 1996, nr 12, s. 19; U. Zaborska kontynuuje także *Bibliografię miasta Torunia* zainicjowaną przez H. Baranowskiego, por. "Rocznik Toruński", 1998, t. 25, s. 175-384.

²² H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 55.

²³ Tamże, s. 44.

²⁴ *Bibliografia czasopism pomorskich. Województwo bydgoskie. Praca zbiorowa* pod redakcją Henryka Baranowskiego, Toruń 1960

²⁵ Relacja ustna H. Baranowskiego, Toruń, 11.10.2000 r.

²⁶ Maria Babnis, *Założenia "Bibliografii kaszubskiej"*, Komunikaty Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, 1990, r. IV, nr 4, s. 3-4. Nie licząc kilku głosów w dyskusji m. in.: Marek Latoszek, *Socjologia w bibliografii kaszubskiej*, Komunikaty Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, 1990, r. IV, nr 6, s. 4.

latach powstało jednak wiele regionalnych słowników osobowych, z których najbardziej zaawansowanym i znaczącym wydaje się *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego* ukazujący się od r. 1992 początkowo pod red. S. Gierszewskiego, a następnie Z. Nowaka aż do chwili obecnej²⁷. Warto także zauważyć, że dzieła tego typu są zazwyczaj opracowaniami tworzonymi przez liczne zespoły historyków i trudno wyobrazić sobie możliwość ich realizacji przez bibliotekarzy obciążonych obowiązkiem katalogowania książek i dyżurami w czytelni. Tym niemniej do wielu regionalnych opracowań biograficznych wykorzystywany jest księgozbiór pomorzoznawczy. Cenną pomocą dla biografistów stanowi także dostępna w czytelni *Kartoteka zawartości "Gazety Toruńskiej" za lata 1867-1920*, która zasługuje na publikację pod szyldem Biblioteki. Nie powstał również katalog pomeraników posiadanych przez Bibliotekę Uniwersytecką w Toruniu, co było jednym z postulatów H. Baranowskiego²⁸.

Myśląc o rozwoju księgozbioru pomorzoznawczego w Bibliotece UMK należałoby wziąć pod uwagę możliwość rozszerzenia zbiorów Czytelni o zmikrofilmowane zbiory prasy pomorskiej do roku 1945 lub nawet 1947²⁹. O celowości takiego rozwiązania świadczy fakt, że w ostatnich dekadach niezwykle intensywnie rozwinęły się badania prasoznawcze, także w odniesieniu do Pomorza. Fizyczne zgromadzenie na ograniczonej powierzchni czytelni setek tomów gazet nie wydaje się możliwe, ani celowe. Nic nie stoi jednak na przeszkodzie aby właśnie tu dostępne były dla czytelnika zmikrofilmowane zbiory prasy pomorskiej, w perspektywie uzupełniane o kopie czasopism, których Biblioteka nie posiada.

Struktura działowa Czytelni Pomorzoznawczej i nie obsadzony dział drugi pozwalają na rozbudowę merytoryczną księgozbioru. Być może byłoby pożyteczne poszerzenie go o teksty źródłowe do badań nad literaturą kaszubską, rozwijającą się szczególnie dynamicznie w ostatnim dziesięcioleciu. Trzeba jednak zauważyć, że problemy z realizacją "Ustawy o egzemplarzu obowiązkowym"³⁰, które występowały szczególnie silnie w pierwszej połowie lat 90., spowodowały, że do Biblioteki UMK nie dotarła pewna liczba wydawnictw, z których część jest już niedostępna w sprzedaży, a ma charakter źródłowy³¹. Wydaje się, że byłoby wskazane oszacowanie tych braków, a następnie podjęcie próby ich uzupełnienia na rynku antykwarycznym.

Podsumowując, Czytelnia Pomorzoznawcza w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu dobrze służy badaniom nad historią Pomorza i krajów regionu Morza Bałtyckiego. Powstanie tej placówki zainspirowane zostało potrzebami miejscowego środowiska akademickiego, a zwłaszcza historyków różnych specjalizacji. Bibliotekarze wywiązali się z nałożonego na nich zadania, tworząc specjalistyczny warsztat pracy. Jest to więc swojego rodzaju układ zamknięty - rozwój badań naukowych świadczy o potrzebie istnienia tej placówki, zaś powiększanie jakościowe i ilościowe księgozbioru wpływa korzystnie na tworzone w Toruniu i poza nim prace naukowe.

[KONIEC]

© Wszelkie prawa zastrzeżone.

Kontakt z autorem: piech@cc.uni.torun.pl lub Tel. +48608006606

---

²⁷ *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, pod red. S. Gierszewskiego (od t. 4 pod red. Z. Nowaka), t. 1-4, Gdańsk 1992-1997 oraz *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego. Suplement I*, pod red. Z. Nowaka, Gdańsk 1998.

²⁸ H. Baranowski, *Czytelnia...*, s. 54.

²⁹ Wówczas przestała się ukazywać "Zrzesz Kaszëbskô" bezpodstawnie oskarżana przez komunistyczne władze o separatyzm.

³⁰ Leszek Kraskowski, *Egzemplarz nieobowiązkowy. Nieżyciowa ustawa i niesumienni wydawcy. Raport NIK*, "Rzeczpospolita", nr 176 z 29.07.2000 r.

³¹ Są to np. tłumaczenia Biblii na język kaszubski.